

Så löser vi läskrisen

Linda Fälth

Linnéuniversitetet Kultur
Läsa

1

Ettermiddagen...
- tar avstamp i rapporten
- översikt av den forskning som visar på ökande läsklyftor
- exempel på evidensbaserad läsundervisning

2

Bakgrund...

Samstämmiga data från såväl internationella som nationella mätningar visar att var femte elev i svensk skola når en för låg läsförmåga.

Läsgapet mellan de som läser bäst och de som läser sämst ökar.

Forskning pekar på att socioekonomiska faktorer, inklusive föräldrars utbildningsnivå samt individuella förutsättningar, påverkar läsförmågan.

Med effektiv läs- och skrivundervisning kan de allra flesta elever utveckla en god läsförmåga. Skolan har därför ett mycket viktigt kompensatoriskt uppdrag och ansvar som man inte klarar idag.

3

Fem förslag för att stärka läsningen i lågstadiet

- 1) Tydliga riktlinjer gällande läsundervisning från Skolverket i kursplaner för årskurs F–3
- 2) Fokus på evidensbaserad läsundervisning på lärarutbildningarna
- 3) Screeningmetoder som guidar undervisningsplanering och som fångar upp elever i riskzon
- 4) Rätt insatser tidigt
- 5) Bättre förutsättningar för lärare på organisationsnivå

4

1) Tydliga riktlinjer gällande läsundervisning från Skolverket i kursplaner för årskurs F–3

- I en reviderad kursplan för förskoleklassen bör läsförberedande aktiviteter – som innefattar systematiskt och explicit arbete med språklig, fonologisk (och särskilt fonemisk) medvetenhet samt bokstavskännetdom – betonas tydligt i det centrala innehållet.
- I kursplanen för årskurs 1 bör explicit och systematisk phonics i för eleven meningsfulla sammanhang vara en central del
- I förskoleklass och årskurs 1 ska högläsning och tillhörande textsamtal ha en central plats

5

2) Fokus på evidensbaserad läsundervisning på lärarutbildningarna

- Hur man systematiskt och explicit arbetar med läsförberedande aktiviteter (särskilt fonologisk inklusive fonemisk medvetenhet och bokstavskännetdom) i förskoleklass.
- Hur man arbetar med systematisk phonics.
- Teorier och metoder om hur elever utvecklar en säker och automatiserad avkodningsförmåga.

6

Systematisk phonics...

...följer en tydlig struktur: från det enkla och successivt till det som är svårare.

Ordningen på det som lärs ut gör att eleverna så snart som möjligt kan börja läsa ord, meningar och texter självständigt.

En bokstav i taget lärs in med noga utvalda övningar. Vilka bokstäver man inleder med avgörs av hur vanlig bokstaven är, men också av hur de olika bokstäverna skiljer sig åt och brukar vara: a, o, i och e respektive l, r, s, m, n och v.

Den långa vokalklangen övas noga, och först när eleven är säker på den introduceras ord med kort vokalklang.

(Fletcher et al., 2021)

7

Forts...

När två till tre bokstäver är inlärd får eleven börja träna på att ljuda samman ord. Även valet av ord följer en tydlig progression där man inledningsvis läser ord med enbart två eller tre bokstäver.

Så småningom övas ord med konsonantförbindelser och ändelser.

8

3) Screeningmetoder som fångar upp elever i riskzon

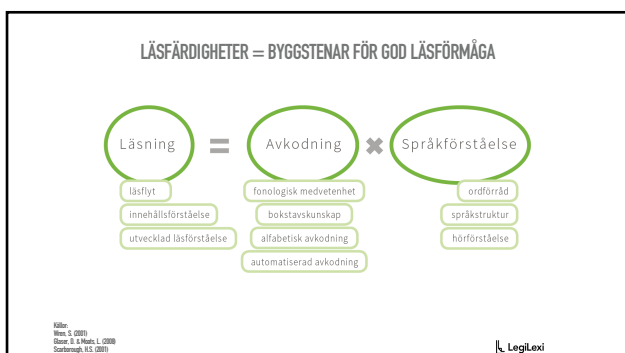
- Med rätt typ av screeningmaterial kan lärare effektivt mäta elevernas läsfärdigheter och därmed fatta rätt beslut om undervisning och stödinsatser.
- Heltäckande kartläggningsverktyg som kan användas regelbundet för att detaljerat kartlägga och följa elevernas läsutveckling och progression är en viktig förutsättning för en balanserad läsundervisning.

9

LÄRA BARN ATT LÄSA

LegiLexi - en stiftelse med målet att alla barn ska lära sig läsa

10

11

LegiLexi testade 185000 elever LÅ 22/23	Finns på över 2600 skolor	Används av över 22000 lärare i Sverige
--	--	---

300 lärare och 1 200 elever i den anpassade grundskolan

12

Databasen visar att...

- Mer än hälften av alla elever i åk 1 knäcker den alfabetiska koden och kan tekniskt läsa (om än långsamt) på egen hand redan under höstterminen.
- Var femte elev i åk 2 kan inte läsa korta enkla meningar med förståelse. Hälften av dessa elevers resultat förklaras av att de avkodar tekniskt mycket långsamt. Resterande är en kombination av långsam avkodning och/eller bristande språklig förståelse.

13

Databasen visar att...

- I princip alla elever har knäckt den alfabetiska koden i slutet av åk 3, men 20% läser så långsamt att de sannolikt inte klarar av att läsa lite längre sammanhängande texter med förståelse. Inte heller hinner de läsa textningen på TV.
- Pojkar har, i större utsträckning än flickor svag språkförståelse vilket sedan även visar sig i att de som grupp har lägre resultat på läsförståelsetesterna.

14

European Journal of Special Needs Education

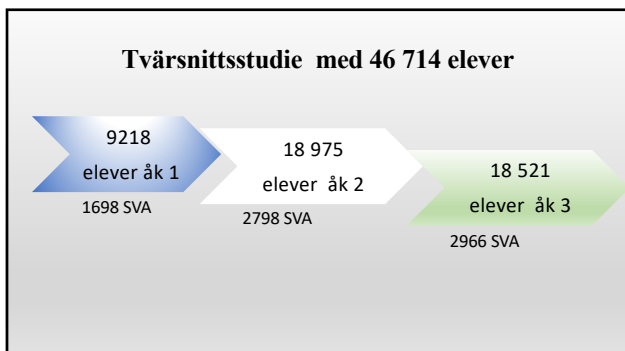

ISSN: 0165 (Print) (Online) Journal homepage: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13665849.2024.2000000>

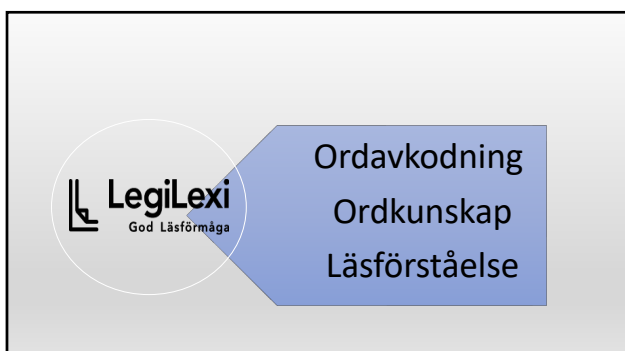
A cross-sectional study on reading among young L1 and L2 students in Sweden

Linda Fälth, Heidi Selenius & Helén Egerhag

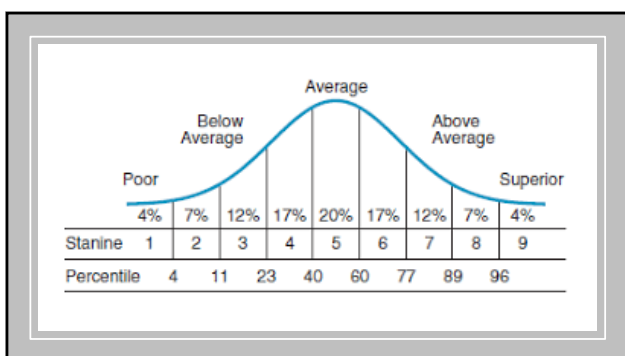
15

16

17

18

Resultat – ordförståelse

67% av L2-eleverna i åk 1 resultat mellan stanine 1-3 (14% av L1-eleverna)
67% av L2-eleverna i åk 2 (12% av L1-eleverna)
71% av L2-eleverna i åk 3 (13% av L1-eleverna)

Det var signifikant fler L2 elever som presterade mellan stanine 1 och stanine 3 i varje årskurs

19

Resultat - ordavkodning

37% av L2-eleverna i åk 1 mellan stanine 1-3 (19% av L1-eleverna)
41% av L2-eleverna i åk 2 (21% av L1-eleverna)
38% av L2-eleverna i åk 3 (21% av L1-eleverna)

Samma mönster som i ordförståelsetestet

20

Resultat - läsförståelse

19% av L2-eleverna i åk 1 mellan stanine 1-3 (10% av L1-eleverna)
37% av L2-eleverna i åk 2 (18% av L1-eleverna)
30% av L2-eleverna i årskurs 3 (4% av L1-eleverna)

21

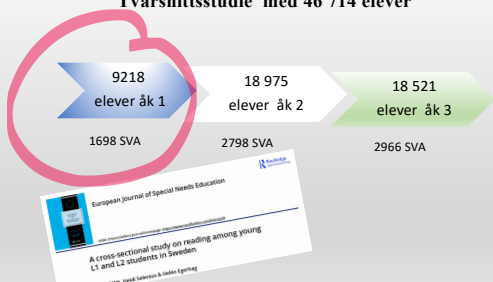

Sammanfattningsvis visade studien att...

- elever som läste på svenska som andraspråk hade signifikant lägre resultat än elever som läste på svenska som förstaspråk
- den största skillnaden mellan grupperna gällde ortkännskap
- i läsföståelse var skillnaden inte så stor i åk 1, men större i åk 2 och 3
- ordavkodning hade stor betydelse för läsföståelse för båda elevgrupperna

22

Tvärsnittsstudie med 46 714 elever

Grade	Total Students	Students with SVA
Åk 1	9 218	1 698
Åk 2	18 975	2 798
Åk 3	18 521	2 966

23

4) Rätt insatser tidigt

- Tidiga insatser kan både förebygga senare svårigheter och förhindra att lässvårigheter blir varaktiga. Rätt insatser är centralt – eftersom läsning är en komplex aktivitet som kräver många olika förmågor, kommer olika elever med lässvårigheter behöva olika insatser
- T ex: intensifierat stöd gällande fonologisk medvetenhet, kopplingen mellan språkljud och bokstav, läsflyt eller språkliga insatser med fokus på till exempel ordförråd, grammatik eller förmågan att berätta, beskriva och förklara...

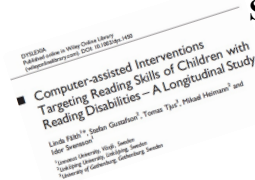
24

Studie i årskurs 2

Computer-assisted Interventions Targeting Reading Skills of Children with Reading Disabilities – A Longitudinal Study

Undersöka möjligheterna att använda datorbaserade träningsmetoder och samtidigt dra nytta av speciallärarens kunskaper

100 + 30 elever i årskurs 2 från 6 olika kommuner

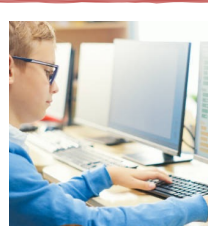

25

4 interventionsgrupper

1. Träning med fokus på ord- och meningsnivå
2. Träning med fokus på fonologi
3. Kombination av 1 och 2
4. Ordinarie specialundervisning

Kontrollgrupp (utan lässvårigheter)

26

Upplägg

25 lektioner

20-30 minuter/lektion, 4 ggr/vecka

En-till-en undervisning

27

Design

Förtest

- 5 veckor före interventionen
- Precis före start

Eftertest

- Direkt efter avslutad intervention
- Efter 5 veckor
- Efter 6 månader (åk 3)

28

Tester

Ordavkodning
Fonologisk förmåga
Läsförståelse
Stavning
Ordmobilisering
Kognitiva förmågor; arbetsminne, logiskt tänkande

29

Två datorbaserade träningsprogram har använts i studien

Comphot - innehåller fonologiska övningar

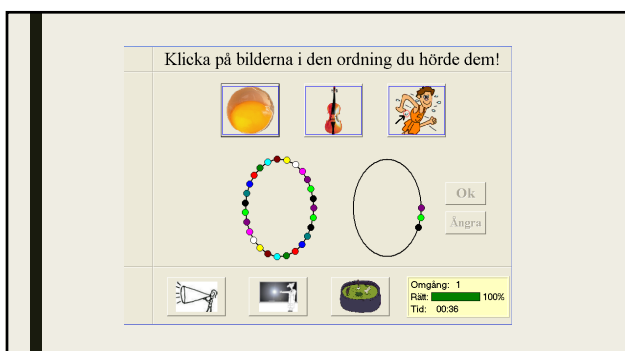
Animega - innehåller ortografiska övningar med inriktning på förståelse

30

31

32

33

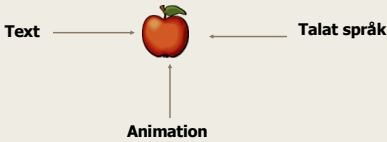
Interaktiv språklek för barn med språk- och kommunikationssvårigheter

Animega - is

34

Samma semantiska innehåll i 3 olika modaliteter

Text → ← Talat språk

Animation ↑

35

Motorcykeln kör bakom _____

Bilen	kör	framför	huset
Bussen	stannar	bakom	bilen
Motorcykeln			trädet
			motorcykeln
			bussen

Avsluta

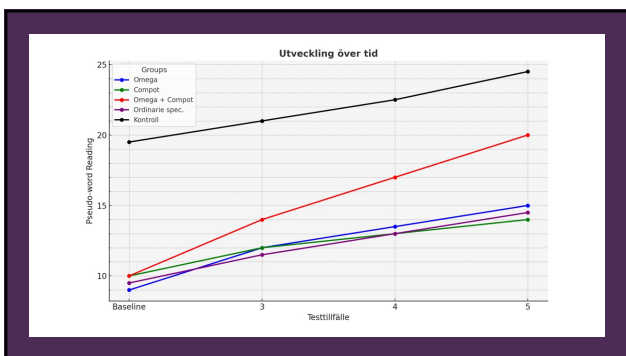
36

37

38

39

Ramarna är viktiga – men flexibilitet och individanpassning behövs inom dem

Jag tror att det för mina elever var formen med det intensiva upplägget vilket innebar att vi faktiskt på ett sätt förbundit oss att jobba i en viss, ganska hög, takt som har påverkat resultatet i en positiv riktning. Upplägget var liksom inte förhandlingsbart.

40

Variation inom fasta ramar upprätthåller motivationen hos eleverna

Speciellt för dessa elever som verkligen behöver träningen har jag blivit varse om vikten att variera den, det verkar finnas en mättnadsgrad när man som elev bör fokusera på något nytt för att inte tappa fokus och gnista. Att använda två olika angreppssätt på lästräningen gjorde att även min motivation som lärare kunde bibehållas.

41

Datorträningens systematik skapar trygghet och möjlighet att följa utvecklingen

Jag tyckte att det var bra att jag redan när vi började visste precis vad jag skulle göra varje gång, det kändes skönt. Jag har jobbat jättehårt när jag har varit med i projektet med ingen gång jobbade jag med för svåra saker. Sedan var det bra att veta att det var 25 gånger som jag skulle träna, jag kryssade i en ruta efter varje lektion så jag kunde se hur många gånger det var kvar. Precis som jag brukar göra innan det ska bli julafton, nedräkning liksom.

42

5) Bättre förutsättningar för lärare på organisationsnivå

- tillräcklig tid för planering av undervisning och kartläggning av läsfärdigheter
- förutsättningar och tid för strukturerat samarbete med andra professioner inom skolan – speciallärare, specialpedagoger, skolbibliotekarier och skollogoped
- rimlig klasstorlek med möjlighet till arbete i halvklass eller mindre grupper
- fortbildning för verksamma lärare

43

International Journal of Educational Research
Volume 114, 2022, 102011

No learning loss in Sweden during the pandemic: Evidence from primary school reading assessments

Anna Eva Hallin^a, Henrik Danielsson^b, Thomas Nordström^c, Linda Fälth^d

[Show more...](#)

44

Bakgrund

- Många länder stängde skolor under pandemin
- Folkhälsomyndigheten i Sverige valde en annan väg...
- Internationella studier
 - Pandemic learning loss – varierande resultat
 - Learning loss är inte den enda potentiella negativa effekten av skolenstängning
 - Yngre elever och elever från utsatta områden drabbas mer

45

Forskningsfrågor

- >Fanns det en negativ effekt på svenska elevers tidiga läsutveckling under pandemin?
- >Fanns det en negativ effekt på den tidiga läsutvecklingen för elever i socioekonomisk utsatta områden? (Indexvärde publicerat av Utbildningsdepartementet baserat på en modell skapad av SCB 2020)

46

Deltagare

- 97 073 elever
- 248 kommuner
- 1277 skolor
- 5250 klassrum

47

Ökade andelen elever med svag avkodningsförmåga?

(1SD från medelvärde eller lägre)

	Alla skolor (RQ1)		Skolor med låg SES (RQ2)	
	Jämförelseår (höst 17-vinter19)	Pandemiår (vår 20-vår 21)	Jämförelseår (höst 17-vinter19)	Pandemiår (vår 20-vår 21)
Åk 1	15-21%	10-14%	18%	14%
Åk 2	15-17%	15-16%	15-19%	13-16%
Åk 3	15-19%	14-15%	14-19%	16%

→ Nej

48

Sammanfattningsvis

Ingen covid-19-relaterad learning loss i läsning hos svenska grundskoleelever

Andelen elever med svag läsförmåga ökade inte under pandemin

Studenter från missgynnade socioekonomiska bakgrunder var inte särskilt drabbade

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883303522000891>

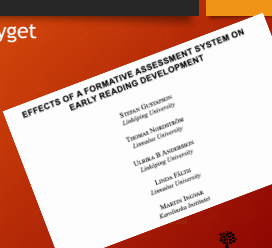
49

Effektstudie

Ville få syn på effekterna av verktyget

21 skolor - 511 elever deltog

RCT-studie

50

Tre grupper:

1. Hela LegiLexi: Tillgång till LegiLexis testverktyg, undervisningsrekommendationer, analys och övrigt material
2. Delar av LegiLexi: Tillgång endast till testverktyget
3. Kontrollgrupp: Lärarna i denna grupp fick endast genomföra testerna med sina elever. Testerna rättades inte av lärarna själva utan av oberoende part så att lärarna inte fick ta del av några testresultat, rekommendationer, analyser eller övrigt material från LegiLexi

51

Resultaten visar att...

- Gruppen elever med lärare som fick full tillgång till LegiLexi utvecklade sin ordavkodning och läsförståelse betydligt (signifikant) mer än de andra grupperna
- Kontrollgruppen utvecklades också men inte i samma utsträckning som de andra grupperna

52

Sommarlovstapp - Läsa Äger

En studie i Botkyrka kommun

Peer-reviewed article
Nordic Journal of Literary Research
Vol. 5 | No. 2 | 2019 | pp. 10-23

An intervention study to prevent 'summer reading loss' in a socioeconomically disadvantaged area with second language learners

Linda Fåhls,^{1*} Thomas Nordström,¹ Ulrika B. Andersson² and Stefan Gustafsson²
¹Linnæus University and ²Borås University

53

Bakgrund

Lågstadielärare signalerar att elever som hade kommit igång med sin läsning på VT tappade under sommarlovet och för vissa elever tar det ett par månader av HT att hämta igen detta...

Summer reading loss, amerikanska studier bekräftar tappet i läsning och det finns flera studier som särskilt belyser det i socioekonomiskt utsatta områden

54

Studie i Botkyrka kommun

120 elever i åk 2 och 115 elever i åk 3

Testningar (ordavkodning, ordförståelse, läsförståelse) före och efter sommarlovet

Resultaten jämfördes med elever i motsvarande årskurser på samma skolor läsåret innan

55

Insatsen bestod av:

- Intensivläsningsveckor innan sommarlovet
- Föräldramöten med fokus på att förmedla vikten av att fortsätta läsa under lovet - dessa hölls med tolkar närvarande och informationsmaterial översattes till elevernas hemspråk
- Besök på de lokala biblioteken med information om hur bibliotek fungerar och säkerställande att alla elever hade lånekort innan sommarlovet startade
- Varsin egen bok i gåva till alla elever
- Högläsning som aktivitet varje dag på fritids hela lovet

56

Resultatet visade att...

Eleverna som var med i studien uppvisade *inget* sommarlovstapp utan snarare en liten positiv utveckling av ordavkodning (åk 2)

Elevernas ordförråd ökade i svenska (åk 3)

57

Läsa äger sprider sig i landet, och finns nu i ett 30-tal kommuner. 738 Läsa äger feriepraktikanter

Kontakter
anneli@bonniersfamiljestiftelse.se
lovisa@bonniersfamiljestiftelse.se
www.lasaager.se

58

Studier på G...

- Storskalig studie – Hur läser elever i svensk grundskola
- Följa SVA-elever över tid
- Analysera data med elever inom den anpassade grundskolan
- Läsförkunskaper – förskoleklass
- Mellanstadiet
- Enkätstudie till Läsa Äger ungdomarna
- Mm mm

59

Referenser

- Fåhr, L., Gustafsson, S., Tysk, T., Westman, M., & Swenson, L. (2012). Computer-assisted interventions Targeting Reading Skills of Children with Reading Disabilities - A longitudinal study. *Openness*, 28, 37-42. DOI: 10.1002/ajp.11842
- Gustafsson, S., Fåhr, L., Swenson, L., Tysk, T., & Westman, M. (2012). Effects of Three Interventions on the Reading Skills of Children with Reading Disabilities in Grade 2. *Journal of Learning Disabilities*, 46(2).
- Fåhr, L., & Swenson, L. (2015). An app to 'teach' phonics - a study of the interaction between individual and assistive technology for learners with a dyslexia profile. *International Journal of Teaching and Education*, 15(1), 1-10.
- Nordström, T., Nilsson, S., Gustafsson, S., & Swenson, L. (2018). Assistive technology applications for students with reading difficulties: special education teachers' experiences and perceptions. *Universal and Accessible Learning Technology*, 1-13.
- Fletcher, J. M., Geary, D., & Vaughn, S. (2012). A commentary on Bennett (2012) and the role of phonics instruction in reading. *Educational Psychology Review*, 34, 1289-1274.
- Fåhr, L., Gustafsson, S., Tysk, T., Westman, M., & Swenson, L. (2013). Computer-assisted interventions targeting reading skills of children with reading disabilities - a longitudinal study. *Openness*, 29(2), 17-24.
- Fåhr, L., Sjöström, M., & Eggert, H. (2022). A cross-sectional study on reading among young L1 and L2 students in Sweden. *European Journal of Special Needs Education*, 37(2), 133-149.
- Hallik, A. E., Davatzikos, M., Nordström, T., & Fåhr, L. (2022). No learning bias in Sweden during the pandemic: Evidence from primary school reading assessments. *International Journal of Educational Research*, 116, 102599.
- Lindqvist, C. U., Byrner, S. B., & Schachar, R. S. (2018). Examining the simple view of reading with elementary school children: Still simple after all these years. *Reading and Special Education*, 36(1), 260-273.
- Leutner, D. (2016). *Intervjuer om pedagogik och språk*. Stockholm: Natur & Kultur.
- SBU. (2019). *Stödinsatser för elever med läsa- och skrivsvårigheter*. Stockholm: SBU.
- Tysk, T., Fåhr, L., & Gustafsson, S. (2012). *Enkätstudie om läsa- och skrivsvårigheter för yngre elever*. Delrapport 1 till Läs- och skrivsvårigheter. <https://www.gu.se/tema/rapport/rapport/rapport-1-2012-04-04>
- www.lasaager.se

60
